

ŠKOLNÍ PREVENTIVNÍ STRATEGIE na období 2017-2020

Školní preventivní strategie /ŠPS/ je součástí školního vzdělávacího programu /ŠVP/. ŠPS je dlouhodobý preventivní program-záměr školy, definuje dlouhodobé cíle v oblasti prevence sociálně patologických jevů /SPJ/, přizpůsobuje se kulturnímu a sociálnímu klimatu, struktuře školy i specifikám školy, žákovské populace i okolí školy, respektuje rozdíly ve školním prostředí.

Součástí školní preventivní strategie je každoročně vypracovávaný a na závěr školního roku vyhodnocovaný konkrétní dokument - Minimální preventivní program /MPP/. Minimální preventivní program je střednědobým cílem školy v oblasti prevence rizikových jevů, je zaměřen na prevenci všech sociálně patologických jevů, které se ve škole vyskytují nebo mohou vyskytnout. Program vychází z aktuálně platných metodických dokumentů MŠMT zaměřených na primární prevenci rizikového chování dětí a mládeže. Primární prevencí rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným s projevy rizikových forem chování, případně s cílem minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření. Nedílnou součástí primární prevence je výchova žáků základní školy ke zdravému životnímu stylu, k osvojování pozitivního sociálního chování a formování společensky žádoucích postojů žáků ke všem druhům rizikového chování, předcházení rizikovému chování i jeho možnému opakování.

Základní charakteristiky školní preventivní strategie:

- **cílem školní preventivní strategie je zabraňovat a snižovat (eliminovat) výskyt sociálně patologických jevů u žáků školy;**
- **prostředkem je odstraňování podmínek (zužování prostoru) pro existenci a rozvíjení sociálně patologických jevů prioritně ve školním prostředí a to všemi dostupnými způsoby** od vhodné organizace výuky, nabídky žádoucích volnočasových aktivit (sport) až po výkon dohledu nad žáky a působení/tlak na rodinné prostředí žáků;
- **produktem je zdravá mládež (výchova zdravé mládeže) odolné vůči sociálně patologickým rizikům** (výchovná a osvětová činnost ve vyučovacích hodinách, realizace školních preventivních aktivit a využívání nabídky ostatních spolupracujících organizací na úseku primární prevence).

Smyslem prevence je formovat postoje žáků ke všem druhům rizikového chování, předcházet takovému chování i jeho možnému opakování. Základem prevence je zejména výchova žáků základní školy ke zdravému životnímu stylu a k osvojování pozitivního sociálního chování. Prevence sociálně patologických jevů je přitom cílována nejenom do samotného vyučování, ale i do zájmových útvarů, práce školní družiny, výletů, exkurzí apod., důraz je kladen i na oblast sociálně právní, na občanskou a rodinnou výchovu. Preventivní témata prolínají všemi oblastmi práce a života školy.

Konkrétním úkolem preventivní práce je především snižovat počet vyskytujících se negativních jevů, posilovat u žáků školy odpovědnost za svůj život a zdraví, účinně bránit vzniku a potírat všechny projevy šikany mezi žáky, minimalizovat riziko závislosti na drogách atd. To všechno je přitom založeno na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy.

Základní kompetence prevence

- zvyšování sociální kompetence

(rozvoj sociálních dovedností k efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnosti za chování a uvědomování si důsledků svého jednání)

- posilování komunikačních dovedností, schopnost řešit problémy, konflikty, neúspěchy, kritiku, adekvátní reakce na stres, protistresový program

- vytváření pozitivního sociálního klimatu ve škole, podpora zdravého životního stylu a vytváření pohodových podmínek školního prostředí, ochrana zdraví (relaxační aktivity, přátelská atmosféra, vzájemná důvěra a tolerance apod.)

- formování společensky žádoucích hodnot a postojů u žáků, pěstování právního vědomí, mravních a morálních hodnot, humanistické postoje

Hlavní oblasti zaměření prevence

a) předcházení rizikovým jevům v chování žáků, jako je zejména

- záškoláctví
- násilí a agresivita, šikana, vandalismus
- projevy rasismu, xenofobie, antisemitismu, politického a náboženského extremismu a sektářství
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, drogy) a zneužívání léků
- patologické hráčství, závislost na internetu a virtuální drogy

b) rozpoznání a zajištění včasné intervence, zejména v případech

- domácího násilí
- týrání a zneužívání dětí včetně komerčního zneužívání
- ohrožování mravní výchovy mládeže, sexuální zneužívání dětí
- poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie)

Metody, prostředky a formy preventivní práce na škole

K vlastní preventivní práci využívat jednak klasické metody práce ve vyučovací hodině (výklad, rozbor, diskuze, dramatická výchova), jednak soutěže, prožitkové programy, představení, besedy, exkurze, samostatné či skupinové práce žáků atp.

V případě nutnosti/potřeby cíleně uplatňovat rovněž represivní prostředky, a to zejména při

- odhalování šikany a pokusů o šikanu (vč. kyberšikany) ve škole, včasné přijímání kázeňských opatření a trestů, nekompromisní postoj k násilí mezi žáky ve škole
- nulová tolerance k drogám a jakékoliv formě jejich propagace
- potírání kuřáctví a požívání alkoholu
- boj proti záškoláctví
- potírání vandalismu, řešení krádeží
- nesmiřitelnost vůči projevům jakéhokoliv extremismu a homofobie

Formy práce

- spolupráce vedení školy a pedagogického sboru (informační schůzky, porady, předmětové komise)
- spolupráce rodiny a školy (třídní schůzky, besedy pro rodiče, konzultační hodiny; třídnické hodiny a besedy, schránka důvěry)
- spolupráce školy s dětským lékařem, PPP, SPC, SVP, CNN F-M, s orgány sociálně právní ochrany dětí /OSPOD/ vč. využívání SVI, s Policií ČR, soudy apod., PPP, SPC, SVP a ostatními organizacemi
- vzdělávání a proškolení pedagogů v oblasti prevence, nabídka pro rodiče i veřejnost
- preventivní práce ve vyučování (etické dílny, prožitkové i intervenční programy, divadelní představení a dramatizace, exkurze apod.)
- zacílení dopravní výchovy proti rizikovému chování v dopravě

- pravidelné sledování školní docházky, kontrola omluvenek
- sledování psychického a fyzického stavu žáků (agresivita, smutek, vyčleňování z kolektivu, původ zranění apod.)
- včasné řešení vandalizmu, agresivity a šikany, potírání symboliky extrémistických organizací
- boj proti kouření
- podpora školních žákovských aktivit (školní časopis, školní soutěže, sportovní turnaje apod.)
- podpora ostatních volnočasových aktivit žáků školy (kroužky, olympiády, soutěže, besídky, projektové dny, jarmarky, karnevaly, Den Země, Den matek, Dětský den, návštěvy divadla, Škola v přírodě, LVZ, výlety atd.)
- prezentace výsledků a úspěchů žáků i školy (nástěnky, webové stránky a školní časopis, školní rozhlas, výstavy na veřejnosti)
- zpětnovazebné výstupy prevence (výstupy z pedagogických rad - výsledky hodnocení prospěchu a chování žáků; využití sociometrických metod ve třídách; dotazníky k názorům a postojům)
- reflexe závěrů a výstupů ze školní praxe do tvorby a úpravy ročního plánu preventivních aktivit

Preventivní aktivity v organizaci života školy

- Zachycení stěžejních oblastí prevence ve školním řádu (práva a povinnosti žáků, sankce).
- Posilování dobrých vztahů mezi žáky navzájem, mezi žáky a učiteli, vytváření podmínek pro vzájemnou důvěru a přátelskou atmosféru.
- Podpora žákovských aktivit (školní časopis, sportovní turnaje, školní soutěže).
- Prezentace výsledků soutěží na nástěnkách, ve školním časopise, na internetu či školním rozhlasem.
- Adekvátní a uvážlivá reakce na podněty ze schránky důvěry.
- Zveřejňování kontaktů na organizace, které mohou žákům/rodičům pomoci s nejrůznějšími problémy (tísňové linky, linky důvěry apod.).
- V předmětech rodinná a občanská výchova (podle možností a příhodných témat i v ostatních předmětech) a v třídnických hodinách používat techniky vytváření správného sebevědomí, tolerance a ohleduplnosti k ostatním lidem; učit žáky umět rizikové jevy odmítnout.

Mapování situace

Sociální a jiné okolí školy

Základní škola v Paskově se nachází v průmyslově sídlištní oblasti, v zóně střetávání vlivů ostravské a frýdeckomístecké aglomerace, svým celkovým charakterem má však blíže ke školám střediskového vesnického typu než ke klasickým městským sídlištním školám. Mezi silné stránky školy patří obecně zájem žáků o zájmovou činnost v kroužcích všech možných druhů, které jsou vítanou prevencí v oblasti sociálně patologických jevů. Problematické se jeví zázemí některých žáků, zejm. nefunkční rodinné prostředí a sociální situace některých rodin. Spolupráce s místními odborníky, lékaři, policií, odborníky PPP, SPC, SVP, s odborem sociální péče Magistrátu města Frýdek-Místek a dalšími je na kvalitní úrovni.

Informace od učitelů

Třídní učitelé pravidelně monitorují situaci ve třídních kolektivech v oblasti sociálně patologických jevů mezi žáky, problémové situace řeší s výchovným poradcem a metodikem prevence, s rodiči, v případě potřeby i s pracovníky dalších podpůrných organizací.

Informace od rodičů

V každé třídě funguje třídní důvěrník, který zprostředkovává učitelům podněty/informace ze strany rodičů, na třídních schůzkách i kdykoliv jindy dle potřeby dostává prostor k vyjádření a zároveň také přenáší potřeby pedagogů směrem k rodičům žáků třídy, aktivizuje rodiče a podílí se na realizaci a organizaci jejich společných akcí se školou, včetně zapojení do aktivit primární prevence.

Informace od žáků

Žáci na třídnických besedách/hodinách řeší kromě organizačních záležitostí rovněž konflikty ve třídě a ostatní třídní, vztahové i jakékoliv jiné problémy, hodnotí situaci a klima ve třídě či ve škole, vyjadřují svá hodnocení, přání, svými postoji aktivně ovlivňují zaměření a volbu příslušných preventivních aktivit, to vše s cílem zlepšovat sociální klima ve třídě. Kritické zhodnocení jejich informací je v mnoha případech velmi cenným zdrojem pro směřování a cílení další preventivní a výchovné práce. Jako doplňkový zdroj informací slouží také schránka důvěry v přízemí u hlavního vchodu.

Vyhodnocování MPP

Informace a závěry z každoročního vyhodnocování MPP jsou součástí výroční zprávy školy a pro školního metodika prevence i výchovného poradce jsou důležitým podkladem pro další práci, pro korigování a směřování jejich působení. Jsou také ukazatelem účinnosti dosavadní práce a výsledků práce v oblasti minimalizace výskytu negativních jevů.

Stanovené cíle školní preventivní strategie

- Hlavním cílem dlouhodobé preventivní strategie školy je vytvoření bezpečného prostředí, pozitivního sociálního klimatu ve školním prostředí, které pomůže předcházet všem sociálně patologickým jevům, násilí, šikaně, experimentování s drogami apod. a co nejdříve zachytí varovné signály SPJ v raných stádiích.
- Ve spolupráci s rodiči vést žáky k sebevědomí, správnému hodnocení, stanovení si reálných cílů v životě, k poznání sebe sama, k zvládnání stresu, k dovednostem řešit své problémy bez pomoci léků a jiných návykových látek.
- Upozorňovat žáky na nebezpečí a rizika virtuálního prostředí a formách jeho zneužívání, v rámci nabízených preventivních aktivit seznamovat rodiče i děti se stále novými aktuálními riziky internetu a komunikačních technologií včetně možností vzniku závislostí.
- Nadále rozvíjet nabídku preventivních programů všeho druhu včetně prožitkových nebo intervenčních. Podporovat práci třídních učitelů se žakovskými kolektivy i vzájemnou spolupráci jednotlivých pedagogů.
- Předcházet experimentování žáků s marihuanou, alkoholem, tabákem a ostatními návykovými látkami a v této souvislosti pokračovat ve spolupráci s Policií ČR v Brušperku, ve Frýdku-Místku (skupina tisku a prevence) a s Městskou policií Frýdek-Místek (skupina prevence).

Aktivity ŠPS pro jednotlivé cílové skupiny (hlavní oblasti preventivní práce)

Pro pedagogické pracovníky školy

- Průběžně poskytovat informace o aktuálních předpisech z oblasti sociálně patologických jevů a o jejich návaznosti na interní předpisy školy, poskytovat informace o kontaktech na spolupracující organizace či specializovaná pracoviště sociální pomoci a prevence (viz příloha 2).

- Zajistit vzájemnou informovanost pedagogů, tj. vyučujících, třídních učitelů, výchovného poradce a školního metodika prevence o problémech žáků a třídních kolektivů z důvodu adekvátního a včasného řešení těchto problémů.
- Ve spolupráci s třídními učiteli cíleně utvářet charakter preventivního působení na třídní kolektiv, vybírat a volit potřebné preventivní programy a aktivity.
- Zprostředkovávat informace získané na schůzích, školeních, konferencích zaměřených na oblast prevence SPJ.
- Umožňovat účast výchovného poradce, školního metodika prevence na poradách/školeních pořádaných Pedagogicko-psychologickou poradnou Frýdek-Místek či jinými vzdělávacími institucemi.

Pro rodičovskou veřejnost

- Zajistit informovanost rodičů v rámci třídních schůzek o školních preventivních aktivitách, nabídce volnočasových aktivit pro žáky, distribuovat informační materiály. K informovanosti rodičů využívat také školní webové stránky, nástěnku či vnitřní informační systém školy.
- V případě potřeby realizovat individuální pohovory s rodiči k aktuálním problémům, řešit aktuální problémy z oblasti rizikového chování, popř. využít konzultační hodiny školního metodika prevence či výchovného poradce.
- Využívat školící a přednáškové nabídky ostatních organizací (Policie ČR, OSPOD, CNN F-M, Renarkon atd.), příležitostně organizovat besedy s odborníky a vzdělávání rodičů v oblasti SPJ dětí a mládeže.

Pro cílovou skupinu žáků školy (primární prevence ve vzdělávání žáků v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů)

1. stupeň ZŠ

Pravidla soužití mezi žáky, rozvoj osobnosti, vnímání individuálních odlišností dětí mezi sebou, tolerance, úcta i sebeúcta, důvěra, komunikativní dovednosti, řešení konfliktů, schopnost klást otázky, vyjádřit svůj názor, umění říci „ne“, práce v kolektivu, vzájemná pomoc, pozitivní citové naladění, řešení stresu, životospráva, zdravý životní styl, schopnost vyhledat pomoc, včasné odhalování SPU, VPU a jiných postižení.

1.-3. ročník v rámci prvouky

4.-5. ročník v rámci vlastivědy a přírodovědy

1. ročník

Člověk a jeho svět

- Škola, bezpečná cesta do školy (nechodím s cizími lidmi, nesedám s nimi do auta, nic od nich neberu), bezpečnost silničního provozu
- Vztahy mezi lidmi, vhodné chování ke spolužákům, pravidla soužití ve škole
- Rodina, vztahy v rodině, vzájemná úcta a pomoc, pocit bezpečí, pravidla rodinného života, práva a povinnosti členů rodiny
- Péče o zdraví, základní hygienické a zdravotně-preventivní návyky
- Lidské tělo, ochrana zdraví, nebezpečí alkoholu a kouření, riziko závislosti
- Režim dne, práce a volný čas, co mě baví
- Zdravá výživa, význam ovoce a zeleniny, nesbíráme neznámé plodiny
- Nacvičování chování v rizikových situacích

2. ročník

Člověk a jeho svět

- Osobní bezpečí, rozliší možné nebezpečné situace v nejbližším okolí, vztah k cizím lidem, bezpečí v silničním provozu
- Vztahy mezi lidmi, chování ke spolužákům, společenská pravidla, tolerance k odlišnostem
- Pravidla rodinného života, povinnosti členů rodiny
- Volný čas a jeho využití – sportovní aktivity, péče o zdraví, zájmy a koníčky
- Zdraví a nemoc – léky léčí, ale mohou být i nebezpečné, péče o zevnějšek
- Životospráva
- Pravidla bezpečného pobytu v přírodě
- Co s nalezenými předměty, které dětem do rukou nepatří – zápalky, injekční stříkačky, léky, chemikálie

3. ročník

Člověk a jeho svět

- Houby – jedlé, nejedlé, jedovaté (otrava houbami)
- Rozliší možná nebezpečí v blízkém okolí
- Projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům
- Lidská práva, dětská práva, národnostní menšiny
- Poznávání druhých lidí, přirozené a sociální rozdělení mezi lidmi
- Uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle
- Chování v rizikových situacích
- Mezilidské vztahy – nevhodné projevy např. vulgarismy
- Nezbytné zásady v případě hromadného ohrožení
- Zdravotní a sociální rizika zneužívání návykových látek

4. a 5. ročník

Člověk a jeho svět

- Chování lidí – principy demokracie
- Základní lidská práva, práva a povinnosti dítěte, protiprávní jednání (šikana, zastrašování, zneužívání aj.)
- Základní globální problémy – sociální problémy, nesnášenlivost mezi lidmi, etnické menšiny
- Prostředky masové komunikace – kyberšikana, vliv reklamy, rizika konzumního způsobu života
- Osobní, intimní a duševní hygiena, stres a jeho rizika
- Rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která už nemohou tolerovat, a která porušují základní lidská práva, nebo demokratické principy
- Partnerství, rodičovství, základy sexuální výchovy
- Nacvičování modelových situací – jednoduchých způsobů odmítání návykových látek
- Ohleduplné chování k druhému pohlaví
- Péče o zdraví – infekční choroby (žloutenka, AIDS)
- Zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat

Další předměty, které se podílí na prevenci sociálně-patologických jevů a na výchově ke zdravému způsobu života.

Informatika

- Pravidla bezpečného chování v prostředí internetu

Tělesná výchova

- Proč lidé sportují, jaký sport mě baví
- Sport – vhodné využití volného času, relaxace, regenerace, rekreace
- Zdravé a silné tělo x tělo oslabené alkoholem, cigaretou, drogou
- Zdraví prospěšná cvičení a vhodné prostředí pro pohybovou činnost

- Spolupráce při týmových činnostech
- Osobní hygiena po TV a při jiných pohybových aktivitách
- Rozlišuje herní a reálné situace – pravidla hry, hrajeme fair play

Český jazyk, čtení

- Četba jako zdroj poučení, zábavy a smysluplného využití volného času
- Texty využitelné k formování názorů dětí na zdravý způsob života

2. stupeň ZŠ

Výchova k občanství, Výchova ke zdraví

- Život ve škole, školní řád, význam vzdělání pro život
- Rozpoznává projevy záporných charakterových vlastností u sebe i u druhých lidí, kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání
- Účastní se nabízených kulturních akcí (kino, divadlo, koncert)
- Extrémismus, xenofobie, rasismus a netolerance v chování lidí – v budování postojů
- Základy společenské etikety
- Mezilidská komunikace, konflikty v těchto vztazích
- Přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi: rovnost a nerovnost lidí, rovné postavení mužů a žen, solidarita, potřební lidé ve společnosti
- Dodržování právních ustanovení, která se na ně vztahují – školní řád, klasifikační řád – vztahy ve skupině, mezi jednotlivci, netolerovat ubližování druhým (šikana a lhostejnost)
- Nepřijatelnost vandalského chování
- Rozlišuje projevy vlastenectví od projevů nacionalismu (skinheads)
- Vliv reklamy a propagandy na chování lidí
- Morální a právní povinnost pečovat o hodnoty
- Sebepoznání a sebehodnocení – osobnostní rozvoj, životní cíle a plány, životní perspektiva, pěstování vůle, význam motivace, aktivity a osobní kázně při seberozvoji
- Rodina, partnerství, manželství, komunikace v rodině, volba partnera, plánované rodičovství

Zeměpis

- Globální problémy lidstva – hlad, drogy, terorismus
- Cestovní ruch – různý přístup států k užívání např. měkkých drog
- Hospodářství rozvojových zemí, rozdílnost současného světa

Chemie

- Kyslíkaté deriváty (alkoholy) – působení na lidský mozek, nebezpečí v provozu továrny, úřadu, na silnici – sankce, umět říci ne
- Halucinogenní látky – účinky na mozek, následky, rodina narkomana, kde hledat pomoc
- Alkaloidy v přírodě – nikotin, kofein, konkrétní údaje kolik stojí kouření, aktivní a pasivní kuřák, úmrtnost kuřáků, moderní je nekouřit
- Karcinogeny – dehet a cigarety

Přírodopis

- Biologie člověka – stavba těla, funkce orgánů, výživa, civilizační choroby, nakažlivé nemoci, stres, odpovědný sexuální život, poškození organismu vlivem návykových látek
- Člověk a jeho životní prostředí, ochrana přírody, odpovědný vztah k životnímu prostředí
- Jedovaté rostliny – zneužití, nebezpečí otrav

Český jazyk, literární výchova, sloh

- Využívání vhodných textů k vedení žáků k četbě kvalitní literatury – vhodné využívání volného času
- Slohová témata – rodina, vztahy, kamarádství, životospráva, zájmové činnosti

Dějepis

- II. světová válka, holocaust – nebezpečí antisemitismu, rasismu a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv

Volba povolání

- Význam správného výběru povolání pro spokojený život člověka
- Sebepoznání jako prostředek pro správnou volbu střední školy
- Vést žáky k tomu, aby si uměli poradit v zátěžových situacích s jejich přechodem na střední školu, připravit je na možnost řešení neúspěchu při přijímání na střední školu

Matematika

- Práce se statistickými údaji (např. nehodovost, kriminalita, požáry apod.)

Pracovní činnosti

- Ochrana při práci
- Spolupráce a vzájemná pomoc
- Vztah k práci, náplň volného času – prací proti nudě

Informatika

- Využití a zneužití techniky – závislost na hracích automatech (gamblerství), závislost na počítačových hrách
- Tvorba plakátů na téma např. Zdravý životní styl, Stop drogám apod.

Hudební výchova

- Hudba jako náplň volného času, kultivace osobnosti člověka
- Drogy v pop music – tragická úmrtí hudebních hvězd

Výtvarná výchova

- Výtvarné práce s protidrogovou a ekologickou tematikou

Tělesná výchova

- Pohybová aktivita jako náplň volného času – význam pohybu pro zdraví, životospráva sportovce, bezpečnost a ochrana zdraví při sportu a pohybových aktivitách v tělocvičně a v přírodě
- Sportovní aktivity jako prostředek k posilování sebevědomí, překonávání zábran
- Odpovědnost za své zdraví i zdraví spoluhráčů – fair play

Paskov, září 2017

zpracoval Mgr. Cyril Vráblík, školní metodik prevence

Seznam příloh:

- Příloha 1 - Minimální preventivní program
- Příloha 2 - Kontakty na další spolupracující instituce a specializovaná pracoviště sociální pomoci a prevence rizikových jevů
- Příloha 3 - Seznam platných předpisů z oblasti prevence
- Příloha 4 - Postup školy v případě zneužívání návykových látek
- Příloha 5 - Program proti šikanování
- Příloha 6 - Šikana zaměřená na učitele

Příloha 1

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM ve školním roce 2017-2018

Příloha 2

Kontakty na další spolupracující instituce a specializovaná pracoviště sociální pomoci a prevence rizikových jevů

- Okresní metodik preventivních aktivit (PPP F-M) Mgr. Zdeňka Neničková, tel. 558 644 750
- Pedagogicko-psychologické poradny
PPP Frýdek-Místek, Palackého 130, tel. 558 432 084
PPP Ostrava - Kpt. Vajdy 2656/1a, tel. 553 810 700, 553 810 701
- Sředisko výchovné péče, Frýdek-Místek, 28. října 1639, tel. 558 647 276, 558 629 348
- Speciálně pedagogická centra
SPC Frýdek-Místek, 28. října 1884, tel. 558 438 644
SPC Ostrava- Kpt. Vajdy 2656/1a, tel. 956 746 805
- Odbor sociální péče Magistrátu města Frýdek-Místek, Palackého 115, oddělení sociálně právní ochrany dětí (terénní sociální pracovníci), oddělení sociálního poradenství pro mládež (kurátorka Mgr. Valérie Votýpková tel. 558 609 641 a 777 921 362, vedoucí oddělení Mgr. Miroslava Stopková tel. 558 609 699), využívání SVI tj. systému včasné intervence
- Centrum nové naděje, Frýdek-Místek, Palackého 129, tel. 558 629 223
- Pavučina, o.p.s., Ostrava-Kunčičky, Bořivojova 620/29, vedoucí preventivních programů Ivo Neuvirt tel. 774 623 316
- Praktický lékař pro děti a dorost MUDr. Elena Izraelová, tel. 558 671 525
- Policie ČR;
obvodní oddělení Brušperk, pprap. Dalibor Mašlonka, tel. 974 732 701, 558 666 222, 735 788 996
skupina tisku a prevence Frýdek-Místek, 974 732 207 nebo 209 nprap. Karolína Bělunková a
por. Mgr. Lenka Sikorová, mobil: 725 849 700
- Městská policie Frýdek-Místek, skupina prevence, tel. 558 631 481, mobil 777 921 360

Seznam platných předpisů z oblasti prevence

Základní školské dokumenty pro oblast prevence

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže č.j. 21291/2010-28 včetně svých příloh, dále příloh č.j. MSMT-44400/2014 (domácí násilí), č.j. MSMT-1999/2015 (netolismus, sebepoškozování, nová náboženská hnutí, rizikové sexuální chování, příslušnost k subkulturám), přílohy č. 21 (hazardní hraní) a č. 22 (prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s poruchami autistického spektra)

Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. MSMT-21149/2016

Metodické doporučení č.j. MSMT-43301/2013 pro práci s Individuálním výchovným programem v rámci řešení rizikového chování žáků

Informace MŠMT č.j. 25884/2003-24 Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané

Další důležité dokumenty určující realizaci školní prevence

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek

Strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže v Moravskoslezském kraji na období 2013-2018

Postup školy v případě zneužívání návykových látek

A. Podezření

V lehkém, neurčitým případě realizovat pohovor se žákem, konzultovat podezření s ostatními pedagogy zejm. výchovným poradcem a třídním učitelem, doporučit dítěti rozhovor s odborníkem např. přes linku důvěry.

Při důvodném podezření kontaktovat rodiče a upozornit na další postup školy (školou stanovený zákaz užívání NL a jejich distribuce a přechovávání; zákaz vstupu do školy pod vlivem NL; sankce za porušení těchto zákazů), zejména zdůraznit oznamovací povinnost školy vůči orgánům Policie ČR nebo státnímu zástupci. Zároveň uvědomit místně příslušný odbor sociální péče.

B. Konzumace NL ve škole

- Je-li žák přistižen při konzumaci NL ve škole nebo na školní akci, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit a návykovou látku odebrat, sepsat záznam vč. vyjádření žáka, vyrozumět vedení školy. Orientační test na přítomnost NL lze provést pouze na základě souhlasu zákonného zástupce žáka.
- Při nebezpečí ohrožení zdraví je nutno zajistit nezbytnou pomoc a péči, kontaktovat zdravotnické zařízení, volat lékařskou službu první pomoci.
- Následně vyrozumět zákonného zástupce žáka (rodiče popř. jinou blízkou osobu) a vyzvat ho, aby si žáka vyzvedl.
- V případě, že není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně-právní ochrany a vyžaduje od něj pomoc, současně splní oznamovací povinnost k tomuto orgánu.
- Z konzumace NL vyvodí škola opatření stanovené školním řádem; obdobný postup se použije i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem NL.

C. Distribuce NL ve škole

Distribuce i přechovávání NL je v ČR protiprávním jednáním. Má-li kdokoliv z pracovníků školy důvodné podezření, vyrozumí škola o této skutečnosti místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu. Jestliže se tohoto jednání dopustil žák školy (tj. osoba mladší 18 let) nebo bylo namířeno proti takové osobě, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany dětí.

D. Nález NL ve škole

V případě, že pracovníci školy naleznou prostorách školy látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, uvědomí o této skutečnosti vedení školy a učiní o tom písemný záznam.

Nalezená látka se vloží do obálky, obálku zalepí, přelep se opatří razítkem školy a podpisem, na obálku se napíše datum, čas a místo nálezů. Obálka se uschová ve školním trezoru. Vyrozumí se Policie ČR, která pak provede zajištění podezřelé látky a její identifikaci.

V případě kdy pracovníci školy zadrží u některého žáka látku, kterou považují za omamnou nebo psychotropní

- uvědomí ihned vedení školy
- o nálezů sepsí stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka, u kterého byla látka nalezena nebo který látku odevzdal (záznam podepíše i žák)
- o nálezů se uvědomí Policie ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce nezletilého žáka
- pokud byla podezřelá látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, bude tato látka předána přivolanému lékaři; další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR

Příznaky užívání drog

Jak poznám, že dítě bere drogy?

Změnila se osobnost Vašeho dítěte v poslední době v nějakém významném ohledu?

- má časté výkyvy nálad
- straní se rodiny/rodičů (tráví hodně času ve svém pokoji samo), zhoršení vztahu ke členům rodiny, samotářství
- je zlostné nebo depresivní, častá únava
- vznětlivé a agresivní chování
- ztráta nadšení, vitality, nejasné vyjadřování a myšlení
- zdá se být nemocné, unavené a protivné (po předchozím užití drog)
- zčervenání kolem nosu, zúžení nebo rozšíření zornic
- úpadek vzhledu a zanedbávání zevnějšku, špinavé oblečení (přestalo se o sebe starat, změnil se styl oblečení)
- ztratilo zájem o školu, o vyučování, zhoršení školního prospěchu
- ztráta zájmu o koníčky, sport a další aktivity
- přestalo trávit čas se svými kamarády, změnilo kamarády nebo ztratilo původní kamarády; přátelí se s dětmi, které se vám nelíbí
- tajnosti; nesvěřuje se a nemluví o tom, kam chodí a co dělá
- pozdní příchody domů, časté přespávání u neznámých kamarádů
- ztrácení věcí z domu, krádeže peněz doma i ve škole, nebo naopak utrácí hodně peněz, má více peněz, než byste očekávali (prodej drog)
- lhaní a podvádění
- reaguje nepřiměřeně, když s ním mluvíte o alkoholu a o drogách; nebo snaha změnit téma
- zvýšený zájem o drogové symboly (na tričkách apod.)

Doporučení rodičům

- Jestliže je dítě pod vlivem drog a hrozí otrava, neváhejte zavolat lékaře. Požívání drog není trestné a dítěti proto žádný postih nehrozí.
- S dítětem pod vlivem drog nemá smysl se hádat. Vážný rozhovor odložte na pozdější dobu.
- Nespolehejte na zázračné okamžité řešení, ale spíše na dlouhodobou výchovnou strategii. Jejím základem je nepodporovat a neusnadňovat pokračující brání drog, ale naopak odměňovat každou změnu k lepšímu a povzbuzovat k ní.
- Získejte důvěru dítěte a naslouchejte mu. Vyslechnout neznamená přistupovat na jeho stanovisko.
- Naučte se s dítětem o drogách a alkoholu mluvit, vybavte jej protiargumenty.
- Dítě, které bere drogy nebo pije, bývá obvykle nezralé a neschopné se o sebe postarat. Může pohrdat názory rodičů, ale většinou si nedokáže opatřit základní prostředky k životu. Dítě by mělo cítit, že Vaše péče je jiná, když se chová rozumně a jiná, když ne. Dítě má pochopit, že skutečná samostatnost předpokládá schopnost se o sebe postarat.
- Vytvořte rodinná pravidla. Dítě by mělo vědět, jaké důsledky bude mít jeho chování.
- Jestliže dospívající není ochoten ke změně, měl by nést důsledky. To se ale netýká situací, kdy je ohrožen život, např. při předávkování. Často až teprve vážné problémy, které drogy způsobí, jsou důvodem k léčbě a změně.
- Předcházejte nudě. Měli byste mít přehled, kde dítě je, co dělá, zamyslet se nad jeho denním programem a životním stylem.
- Pomozte mu odpoutat se od nevhodné společnosti. To má pro překonání problému často podstatný význam. Někdy je možné uvažovat i o změně prostředí.
- Posilujte sebevědomí dítěte. Najděte a udržujte rovnováhu mezi kritickým postojem vůči chování dítěte („nelíbí se nám, že...“), respektem vůči jeho osobnosti a láskou k němu („vážíme si tě, záleží nám na tobě“). Oceňujte drobné pokroky k lepšímu, navazujte na ty dobré věci z dřívějších.
- Spolupracovat v rodině; rodiče by se měli domluvit, aby dítě nenavazovalo spojení s tím, kdo více dovolí. Spolupracujte se školou, léčebnou či dalšími institucemi. Často až vážně míněná hrozba

ústavní výchovy přiměje dítě přijmout léčbu.

- Využít skupinové terapie, předávat si zkušenosti.
- Buďte pro dítě pozitivním příkladem.
- Vyhledejte profesionální pomoc pro sebe, jestliže dítě odmítá (poradna pro rodinu, manželství).
- Přístup k dítěti založit na dobrém vztahu a snaze pomoci, ale být pevný.

čemu se vyhnout:

- Nepopírat a neskrývat problém, netajit ho, ale probrat s někým důvěryhodným a kvalifikovaným.
- Neobviňovat partnera a nevyřizovat si staré účty, protože to na podstatě problému nic nezmění; myslet do budoucna.
- Nezanedbávat ostatní sourozence, protože ti jsou taky ohroženi, problémem v rodině trpí a potřebují také péči a zájem rodičů.
- Myslete i na bezpečnost členů domácnosti (závislý člověk nebo člověk pod vlivem drog může být nebezpečný).
- Zabezpečte cenné předměty a nenechte se okrást (nejde jen o majetek, ale taky o skutečnost, že slouží rozvoji závislosti).
- Nenechte se vydírat. Vyhrožování fetováním, útekem, prostitucí, sebevraždou je častý způsob vydírání. Tím, že rodič tlaku ustupuje, tím se riziko nesníží, ale naopak zvýší.
- Nevyhrožujte něčím, co nemůžete nebo nechcete udělat.
- Vyhněte se fyzickému násilí, protože nevede k cíli a v dítěti vyvolá pocit ukřivdění.
- Nejednejte chaoticky ani impulzivně.
- Nevěřte tvrzení, že někdo má drogy pod kontrolou nebo že snižuje dávky; buďte připraveni na krizi.
- Neustupujte, požadujte, aby lidé užívající drogy do vašeho bytu/domu nechodili.
- Nikdy „nepalte mosty“ nebo si „nezabouchněte dveře navždy“; neztrácejte naději.

Program proti šikanování

Prohlášení:

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. Na naši škole šikanu netrpíme. Je to surové, zbabělé a nečestné chování, které posuzujeme z morálního hlediska přísněji než například krádež. Když se o nějakém případě dozvíme, použijeme proti pachatelům nejtvrďší sankce. Zvláště nejmenší děti důsledně chráníme.

Charakteristika šikanování:

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat také prostřednictvím elektronické komunikace jako tzv. kyberšikana, která zahrnuje útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní či jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá v její závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka i v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Projevy šikanování:

Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří

- a) verbální šikana, přímá a nepřímá - psychická šikana (součástí je i kyberšikana)
- b) fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti)
- c) smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.)

Mapa vnějších projevů šikanování

Druhy šikanování / Příklady projevů

1. Fyzické aktivní přímé	útočníci oběť bijí, kopou, fackují ...
2. Fyzické aktivní nepřímé	kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili; oběti jsou ničeny věci
3. Fyzické pasivní přímé	fyzické bránění oběti, aby si sedla, vstala apod.
4. Fyzické pasivní nepřímé	agresor drží kliku a nepustí oběť ze třídy, na záchod atp.
5. Verbální aktivní přímé	nadávání, urážení, zesměšňování ...
6. Verbální aktivní nepřímé	šíření pomluv a symbolická agrese vyjádřená kresbami, rýmovačkami
7. Verbální pasivní přímé	nemluvení s obětí, neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
8. Verbální pasivní nepřímé	spolužáci se nezastanou oběti při nespravedlivém obvinění z něčeho, co udělali její trýznitelé

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, pronášené panovačným tónem
- skutečnost, že se žák takovým příkazům podřizuje
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády

- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- jestliže má promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřenin, modřin, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

Pozn.:

Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem
- nechut' jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo); dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach
- ztráta chuti k jídlu
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu)
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad
- zmínky o možné sebevraždě
- odmítá se svěřit s tím, co je trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje zlobu i vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- dítě se vyhýbá docházce do školy
- dítě se zdržuje doma více než mělo ve zvyku

Stadia šikanování:

1. stadium – zrod ostrakismu

(identifikace a vyčlenění okrajových členů skupiny)

Jde o mírné, převážně psychické formy ubližování, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

2. stadium – přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese

(rozptýlený negativní proces ubližování slabším ve skupině pokračuje)

V zátěžových či krizových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil, spolužáci se na nich odreagovávají, vylepšují si na nich náladu. Manipulace přitvrzuje a objevuje se zpočátku drobná fyzická agrese, někteří jedinci své agresivní chování

začínají opakovat, a pokud ve skupině nepřeváží negativní postoje k ubližování, tak násilí v nějaké podobě ve skupině zakoření.

3. stádium (klíčový moment) – vytvoření jádra agresorů

(šikana se začíná šířit a programově směřuje k ovládnutí skupiny)

Pokud se v této fázi nepostaví pevná hráz přitvrzeným manipulacím a počáteční fyzické agresi jednotlivců, vytvoří se skupina agresorů (úderné jádro), kteří začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti, kterými jsou téměř vždy ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování, tedy ti žáci, kteří jsou v hierarchii nejnižší, ti „slabí“. Skupina je v hrubých rysech rozdělena a jednotlivé role obsazeny.

4. stádium – většina přijímá normy agresorů

(šikanování vyřazuje imunitní systém skupiny a ujímá se vlády)

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stávají se nepsaným zákonem. Neformální tlak ke konformitě získává novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Skupina projde proměnou a u jejích členů se vytvoří alternativní identita poplatná normám vůdců, i mírní a ukáznění žáci se začnou chovat hrubě – aktivně se účastní týrání a prožívají přitom uspokojení.

5. stádium – totalita, dokonalá šikana

(šikana vítězí, někdy dokonce prorůstá s oficiální školní strukturou)

Násilí jako normu přijímají všichni členové skupiny, která se rozdělí na otrokáře a otroky – jedni mají všechna práva, ti druzí žádná. Agresoři ztrácejí poslední zbytky zábran, alternativní identita vytěsňuje zbytky lidskosti, není zde místo pro soucit, zcela chybí pocit viny, nezřídka se objevuje brutální násilí, lynčování. U nejvyššího stupně dokonalosti šikany se vůdce agresorů stává oficiálním zástupcem skupiny, dospělí ho podporují.

Prevenční šikanování ve škole chápeme jako vybudování mechanismů ucelené ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků, rozumíme jí nejen předcházení šikanování ale i řešení šikany ve všech stádiích.

ŘEŠENÍ ŠIKANY

Kvalifikované řešení šikany vyžaduje nejprve posoudit šikanu ze tří praktických pohledů, tzn. jako

- nemocné chování
- závislost
- poruchu vztahů ve skupině

a jednak musíme znát základní a neobvyklé typy šikany.

Základní formy šikany jsou určeny typem její vnější podoby, tj.

- druhem agrese a prostředků týrání (fyzická, psychická, smíšená, kyberšikana)
- věkem žáků a typem školy (předškoláci, 1.stupeň ZŠ, 2.st.ZŠ, středoškoláci, vysokoškoláci)
- genderovým hlediskem (chlapecká, dívčí, homofobní, chlapců vůči děvčatům nebo naopak)
- způsobem řízení školy (liberální řízení, demokratické vedení, hierarchicko-autoritativní systém)
- šikana mezi aktéry se speciálními vzdělávacími potřebami (neslyšící, nevidomí, tělesně postižení, mentálně retardovaní)

Neobvyklé formy šikany jsou šikany svým způsobem šokující až paralyzující, patří sem

- šikany ohrožující život oběti nebo útočící na integritu pedagoga (např. brutální šikany, školní lynčování, sexuální násilí a ponižování)
- šikany se změnou v základním schématu, tj. případy s určitou zvláštností u přímých nebo nepřímých účastníků šikany, která komplikuje vyšetřování a řešení (rasově motivovaná šikana nebo šikana umocněná drogou, sexuální šikana, „dobrovolné otročení“ - manipulace např. prostřednictvím peněz; dále např. případy kdy rodičem agresora je vlivná osobnost nebo kolega pedagog; šikanování při zvláštní organizaci výuky, tzn. ve vyučovacích skupinách; nebo šikana probíhající z větší části mimo školu)

KONKRÉTNÍ POSTUP PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANY

spočívá v následujících krocích

A. ODKRYTÍ ŠIKANY (zodp. pedagogové)

(např. důvěrné informace od žáků/rodičů, využití anonymního dotazníku nebo technik typu „Hádej, kdo“ zaměřených na šikanu, popř. jiných sociometrických metod)

B. DIAGNÓZA ŠIKANY (zodp. VP, ŠMP)

zahrnuje:

1. Vyhodnocení situace a posouzení, zda se jedná o šikanu či nikoliv (diferenciální diagnostika)

Při vyhodnocování projevů násilí vždy posuzujeme přítomnost následujících znaků

- záměrnost
- opakování
- samoučelnost agrese
- nepoměr sil

Je nutno zejména rozlišit šikanování od škádlení a oddělit šikanování od jiných typů násilí mezi žáky (např. jednorázový konflikt, rvačka apod.).

2. Získání co největšího množství informací a probíhající šikaně (vnitřní diagnostika)

Vnitřní diagnostika šikanování znamená posouzení šikany ze tří praktických pohledů (tzn. jako nemocné chování, závislost a porucha vztahů ve skupině) a určení formy šikany (základní či neobvyklá), za účelem určení základního směru a způsobu nápravy a nastavení hranic, kdy může šikanu řešit škola sama a kdy musí spolupracovat s odborníky specialisty ze školních servisních zařízení (PPP, SVP atd.) a odborníky ze státních a nestátních institucí (OSPOD, policie apod.).

Výsledkem vnitřní diagnostiky je tzv. základní mapa šikany, na které spolupracuje výchovný poradce a školní metodik prevence, popř. kterýkoli další pedagog, jenž absolvoval speciální výchovný kurz proti šikanování. Pro doplnění a zpřesnění vnitřní mapy šikany posoudíme také sílu a typ zakrývacích mechanismů, načrtneme příčiny a podmínky - spouštěcí mechanismy šikanování a odhadneme dopad šikanování na oběť.

Význam základní mapy šikany

- potvrzení šikany
- stanovení její závažnosti
- rozlišení počátečních (1.,2. a 3.) nebo pokročilých (4.,5.) stadií šikany; dle možností stanovení konkrétního stadia vnitřního vývoje šikanování
- v případě, že se jedná o psychickou šikanu, zaregistrování jejích zvláštností
- posouzení vzájemných vazeb mezi agresory a oběťmi; v případě přítomnosti závislosti určení její intenzity

Podle výsledků vnitřní diagnózy vedeme vyšetřování a později i způsoby a metody nápravy. Organizovaná stadia šikanování se hůře vyšetřují, počáteční šikany řeší odborníci prvního kontaktu (ŠMP, VP), pokročilejší stadia patří do rukou specialistů. Přítomnost psychické šikany nás vede k opatrnosti při diagnostice a k respektování jejích komplikací při léčbě.

C. NÁPRAVA ŠIKANY

Spočívá ve vyhodnocení diagnózy a stanovení scénáře řešení (nápravy, léčby):

Postup:

1. Určíme stadia šikany

Rozlišíme počáteční (1.,2. a 3.) a pokročilé (4.,5.) stadium šikanování.

2. Určíme formu šikany

tzn.

Rozhodneme, zda se jedná o běžnou nebo komplikovanou šikanu (do komplikované šikany řadíme především neobvyklé formy šikany, dále sem zahrneme formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti a šikany s rozvinutým zakrývacím a protiúdržavným systémem); zároveň posoudíme také

- sílu zakrývacího mechanismu šikany
- závislostní vztah mezi oběťmi a agresory
- dopady šikany na oběť (např. známky úzkostné poruchy)

podle toho rozlišíme

a) *situace, které zvládne škola sama*

1. První pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu.
2. Celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, tj. rámcový třídní program

b) *situace, kdy potřebuje škola pomoc zvenku*

3. První pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu.
4. První pomoc (krizový scénář) pro obyčejnou pokročilou šikanu.
5. První pomoc (krizový scénář) pro komplikovanou počáteční šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování.
6. Celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou; základní intervenční program (u organizovaných šikan, od třetího stadia vždy v kombinaci s první pomocí)

KRIZOVÝ PLÁN ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ

SCÉNÁŘ PRO ŘEŠENÍ POČÁTEČNÍ ŠIKANY

(jde o nejčastější, nejvíce se vyskytující, obvyklé šikany resp. „klubající se“ šikany, které však tvoří podhoubí pokročilých a neobvyklých šikan)

Schéma:

1. **Odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany** (zodp. ŠMP, VP)
2. **Rozhovor s informátory a oběťmi** (zodp. TU, VP)
3. **Nalezení vhodných svědků** (zodp. TU, VP)
4. **Individuální rozhovory se svědky** (zodp. TU, VP)
5. **Ochrana oběti** (zodp. TU, všichni vyučující, ped. dozor)
6. **Předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru** (zodp. ŠMP, VP, TU)
 - a) Rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
 - b) Rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
7. **Realizace vhodné metody** (zodp. ŠMP, VP, TU)
 - a) Metoda usmíření
 - b) Metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise)
8. **Třídní hodina** (zodp. TU, ŘŠ)
 - a) Efekt metody usmíření
 - b) Oznámení potrestání agresorů
9. **Rozhovor s rodiči oběti** (zodp. TU)
10. **Třídní schůzka** (zodp. TU)
11. **Práce s celou třídou** (zodp. TU)
(viz rámcový třídní program pro řešení šikanování)

Nastupuje po vyřešení šikany a potrestání viníků, protože nebezpečí šikany je trvalý problém. Nejlepší prevence je systematicky a trvale budovat kamarádské a bezpečné vztahy v celé třídě, průběžně se zabývat vztahy uvnitř třídních kolektivů. Na prevenci by se měli podílet všichni pedagogičtí pracovníci a podle možností je vhodné využívat ke zlepšování vztahů ve třídě také spolupráce s profesionály ze servisních zařízení (SVP, PPP apod.) a využívat osvětové nabídky (přednášky, besedy, programy či projekty) i jiných angažovaných organizací. Vhodnými metodami jsou dále např.

- vytváření charty třídy k zásadám chování žáků ve škole a hlavně mezi sebou navzájem
- pedagogická komunita;
tj. třídní pospolitost, která je partnerem třídního učitele, její pravidelné setkávání, nácvik komunikace, aplikace zážitkových metod a her zaměřených na zlepšování osobních vztahů mezi žáky apod.
- víkendové rekreačně zážitkové pobyty dětí, rodičů i pedagogů, k upevnování vztahů důvěry a sounáležitosti

Na úrovni jednotlivců je vhodné individuální sledování hlavních účastníků, obětí i agresorů a to i potenciálních, nebo pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky.

SCÉNÁŘ PRO POKROČILOU ŠIKANU

Scénář je určen pro pokročilé a nestandardní šikany, např. u výbuchu skupinového násilí vůči oběti, školního „lynčování“. Má charakter krizového scénáře, protože v tomto případě nelze čekat na odborníka – specialistu (oběti mohou být ohroženy na zdraví nebo dokonce na životě) a později už může být nemožné případ vyšetřit.

KRIZOVÝ PLÁN PRO VÝBUCH SKUPINOVÉHO NÁSILÍ

Schéma:

A. První (alarmující) kroky pomoci

zodp. každý pracovník školy, který se jako první dostane do kontaktu s výbuchem násilí, např. osoba vykonávající pedagogický dozor

- 1. Zvládnutí vlastního šoku (a pokud možno bleskový vhled do situace - odhad závažnosti a formy šikany)**
- 2. Zastavení skupinového násilí a poskytnutí nejnnutnější pomoci (záchrana oběti)**

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

pedagogický pracovník, který jev zachytí, následně okamžitě zaangažuje do řešení nejbližší pedagogické pracovníky s úkolem - informovat vedení školy

- dohlédnout na skupinu případně ji rozdělit
- poskytnout úplnou pomoc oběti

- 3. Zalarmování nejbližších pedagogů a informování vedení školy**
- 4. Zabránění domluvě na křivé výpovědi**
- 5. Pokračující pomoc oběti (v případě vážnějšího zranění žáka zavoláme záchranku)**
zodp. vedení školy nebo zastupující pověřený pracovník

- 6. Oznámení na policii;**
vedle toho navázání kontaktu se specialistou na šikanování a informování rodičů
zodp. vedení školy nebo zastupující pověřený pracovník

C. Vyšetřování

zodp. výchovný poradce;

mimoriádně důležité je zabránit domluvě pachatelů a nainscenování křivé skupinové výpovědi, proto musí být vyšetřování zahájeno bezprostředně po dokončení nezbytných organizačně záchranných opatření, rychlost vyšetřování je klíčem k úspěšnosti; důležité je najít nejslabší článek a dokončit vyšetřování téhož dne, kdy k provalení šikany došlo

7. **Rozhovor s obětí a informátory**
8. **Nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků**
9. **Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky**
10. **Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory**

D. Léčba, náprava

zodp. TU ve spolupráci s VP, ŠMP a odborníky z venku (PPP, SPC, sociálními kurátory, dětskými psychiatry atd.)

11. **Metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny (zodp. vedení školy)**

U pokročilých stadií je léčba a náprava vždy obtížná, původní skupinu je často nutno rozbít a jádro agresorů ze skupiny vyloučit, vytvořit nové konstelace skupin. Adekvátní je použití vnějšího nátlaku, kterým sice lze šikany zastavit, avšak jejímu případnému opakování zabránit nedokáže. Pokročilé a neobvyklé formy šikany řeší škola vždy ve spolupráci s odborníky z venku, zejm. z PPP a SCP.

POVINNOSTI PŘI ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ

a) jestliže šikana nabyla takového rozsahu a takové podoby, že je možné ji kvalifikovat jako přestupek, nebo že případně byla naplněna skutková podstata trestného činu, je vhodné obrátit se na policii, a to i v případě podezření

b) pokud má učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, např.

- omezování osobní svobody
- vydírání
- vzbuzení důvodné obavy
- loupeže
- ublížení na zdraví
- násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
- poškozování cizí věci
- znásilnění či pohlavního zneužívání

atd.

má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení, a tedy vyrozumět Policii ČR

c) při podezření má škola povinnost nahlásit tuto skutečnost orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD)

d) v případě, že rodiče odmítají spolupracovat se školou a opakovaně se odmítají zúčastňovat výchovných komisí, je škola povinna vyrozumět OSPOD

VÝCHOVNÁ OPATŘENÍ

Pro potrestání agresorů se používají následná výchovná opatření

- napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech se užijí i další opatření

- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu

Vedle pomoci oběti je třeba pracovat s celým třídním kolektivem (vypořádat se s traumaty těch, kteří přihlíželi a nezasáhli) i s agresory (jejich chování, motivy, rodinné prostředí) a v případě potřeby jim zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Šikana zaměřená na učitele

Tento metodický materiál je součástí školního preventivního programu, vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. MŠMT – 21149/2016.

Charakteristika šikany zaměřené na učitele

1. Šikanu učitele nelze považovat za individuální záležitost konkrétního pedagoga, je to problém všech členů školy, odpovědnost za prevenci a řešení nese vedení školy a zřizovatel.
2. Specifikum tohoto druhu šikany tkví v narušení jasně definovaných rolí (učitel x žák), tzn. žák se dostává do pozice větší moci než pedagog (negativní roli zde může sehrát i vliv rodičů).
3. Šikana zaměřená na učitele se odehrává ve škole (třídě, chodby), může se odehrávat i mimo školu, na veřejnosti, v místě bydliště či v kyberprostoru.
4. Tato šikana může postihnout každého pedagoga (sebezkušenějšího, sebelepšího), protože některým šikanujícím projevům zabránit nelze. Navíc paradoxně se tak kterýkoliv učitel může ocitnout v situaci, kdy je činěn zodpovědným za násilí namířené proti němu samotnému.

Protože šikana může postihnout každého učitele, je nutné ve škole vytvářet bezpečné prostředí, ve kterém je tento druh rizika uznáván, panuje zde atmosféra důvěry, existují mechanismy a postupy k ochraně pedagogů a k účinné prevenci a řešení takového chování žáků.

Ostatní druhy agresivního chování s cílem ublížit učiteli, jako bossing (agrese ze strany vedení), mobbing (útoky kolegů), staffing (útoky podřízených), nebo šikana ze strany zákonných zástupců není předmětem této metodiky, protože postrádá aspekt rizikového chování žáků. Tyto formy šikany patří do roviny pracovněprávní problematiky, řešení vymezuje zákoník práce, popř. trestní zákoník či občanský zákoník. Jejich výskyt však obecně zvyšuje riziko šikany.

PREVENCE ŠIKANY ZAMĚŘENÉ NA UČITELE

Základním principem prevence šikany včetně prevence šikany zaměřené na učitele je **vytváření a udržování bezpečného prostředí ve škole** pro žáky i pro učitele. Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoliv podobě a nevylučuje možnost výskytu šikany. Na vytváření bezpečného prostředí se podílejí všichni; stěžejní role zde přísluší řediteli školy, ostatní tj. zástupce ředitele školy, třídní učitelé, pedagogové, školní poradenské pracoviště (výchovný poradce a školní metodik prevence), další zaměstnanci školy, žáci i rodiče plní potřebné úkoly adekvátně své roli a možnostem.

Pověřenými osobami kompetentními k řešení šikany jsou kromě ředitele školy výchovný poradce a školní metodik prevence; specifické otázky v prevenci šikany řeší především školní metodik prevence.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

(cesty/prostředky ke snížení pravděpodobnosti výskytu tohoto druhu šikany)

1. Dobré sociální klima ve škole, uvědomění si rizika výskytu i tohoto druhu šikany, odmítání takového chování, realizace prevence případně intervence, pokud k výskytu dojde.

2. Podpora pedagogů vedením školy, vytváření atmosféry důvěry, spolupráce a nekonfliktního způsobu řešení problémů mezi pedagogy.
3. Jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové při podezření na šikanu své osoby nebo kolegy postupovat.
4. Vlastní/vhodný způsob práce pedagoga se žákem či žakovským kolektivem (*doporučení*)
 - nastavit a uplatňovat jasná pravidla ve třídě, včas řešit konflikty a porušování pravidel, vyhýbat se zbytečným konfrontacím
 - posilovat zapojení žáků do výuky, propojovat výuku s běžným, praktickým životem, potřebami žáků
 - srozumitelnost očekávání učitele vůči žákům, objektivní a citlivé hodnocení
 - podpora a poskytování zpětné vazby žákům, vstřícnost
 - neponižování a nezesměšňování žáků
 - vnímání změn v náladě, emocích a chování žáků a včasná adekvátní reakce na tyto změny
 - neřešit problémy sám, spolupracovat se školským poradenským pracovištěm popř. vedením školy
 - umět ocenit prosociální chování žáků, podporovat spolupráci mezi žáky, formovat žakovský kolektiv/prostředí tak, aby se v něm každý mohl cítit jako přijatý

ŘEŠENÍ ŠIKANY ZAMĚŘENÉ NA UČITELE

Obecná pravidla a principy řešení šikany

1. Konkrétní a srozumitelná pravidla chování pro žáky, ale také povinnosti rodičů ve vztahu ke škole, stanovuje školní řád (*např. jaké chování bude sankcionováno nebo např. pravidla pro používání internetových a komunikačních technologií - mobilů, internetu atd.*)
2. Škola má nastaveny důsledky za porušení pravidel (viz školní řád, rozhodnutí pedagogické rady), umí rozlišit závažnost porušení; pedagogové znají své pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.
3. Škola má funkční systém komunikace mezi pedagogy, tak aby výskyt porušení pravidel či výskyt jiných rizikových faktorů, varovných signálů šikany apod. byl včas zachycen, (kompetentní pracovníci informováni) a řešen.
4. Mezi žáky ve třídách jsou nastavena žádoucí pravidla chování; třídní učitelé na třídnických hodinách, školní metodik prevence a odborníci z pomáhajících organizací zajišťují reflexi těchto pravidel/zkušeností, efektivně řeší konfliktní situace a systematicky budují a rozvíjejí pozitivní vztahy mezi žáky ve školních kolektivech.
5. K realizaci primární prevence rizikového chování školní preventivní program, který popisuje mechanismy k minimalizaci šikany; součástí ŠPP je program proti šikanování, který obsahuje konkrétní postupy, zodpovědnosti i povinnosti vč, nápravných/výchovných opatření, a který se zabývá i prevencí šikany zaměřené na učitele.
6. Škola v oblasti prevence a řešení rizikových buduje a udržuje síť pomáhajících organizací (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče, orgány sociálně-právní ochrany dětí, neziskové organizace, zdravotnická zařízení, Policie ČR atd.) a tyto kontakty zveřejňuje pro žáky, rodiče i pedagogy, aby mohli vyhledat pomoc také sami.

Specifika řešení šikany učitele

- napadený pedagog je v pozici oběti; neměl by zůstat v problému sám, mělo by se mu dostat pomoci a podpory od ostatních pedagogů i od vedení školy; nelze očekávat, že situaci, kdy je v pozici oběti, vyřeší sám
- v případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky zajistí si pedagog nejprve bezpečí (přivolá si pomoc, odejde ze třídy apod.), požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě případně k izolaci agresora či zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě
- šikana je traumatickým zážitkem pro každého, často i pro svědky (kolegové nebo žáci ve třídě); vyžaduje čas na zpracování, sociální podporu a odbornou pomoc nejen v případě psychosomatických poruch
- šikana pedagogů bývá často spojena s šikanou mezi žáky, je proto nutné posoudit i sociální vztahy ve třídě a podle výsledků zvolit odpovídající řešení

Konkrétní postup řešení šikany zaměřené na učitele

A. Odkrytí šikany (zodp. pedagogové)

tj. získání informací od kolegů nebo samotného postiženého učitele, podání oznámení jakoukoliv formou, informování kompetentních pracovníků školy (VP, ŠMP, ŘŠ)

B. Diagnóza šikany (zodp. vedení školy, VP, ŠMP)

Získání co největšího množství informací, rozhovory s informátory i oběťmi a podle výsledků diagnózy zvážení, zda je možné šikanu řešit pouze v rámci školy, vlastními silami, nebo angažovat a informovat další instituce (psychoterapeutická pomoc oběti) či orgány (policie).

C. Náprava šikany

Spočívá ve vyhodnocení diagnózy a stanovení konkrétního adekvátního postupu řešení, tzn.

1. Ochrana oběti a pomoc oběti podle stupně intenzity a závažnosti šikany, vyhledání odborné pomoci, jinak podpora napadeného pedagoga vedením školy i ostatními pedagogy, případně řešení vzniklé situace s ostatními pedagogy, žáky či rodiči.
(zodp. ŘŠ, VP, ŠMP)
2. U bezprostředního ohrožení pedagoga žákem izolovat agresora, zajistit bezpečí pro žáky ve třídě i pro ostatní pedagogy
(zodp. kterýkoliv pedagog či zaměstnanec školy vyskytující se v danou chvíli v okolí)
3. Pro třídu, ve které se šikana odehrávala zajistit intervenční program tj. program selektivní nebo indikované prevence, nikoli všeobecné prevence; pracovat s agresorem (náhled na vlastní chování, motivy) i s obětí šikany.
(zodp. ŠMP, školní poradenské pracoviště, TU)

V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, má možnost obrátit se na příslušný inspektorát práce.

Paskov, listopad 2016

zpracoval Mgr. Cyril Vráblík, ŠMP